

RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

4/1987

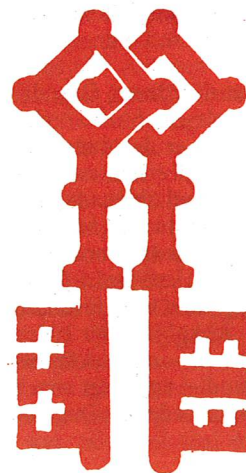
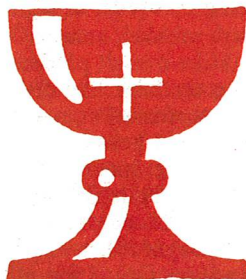
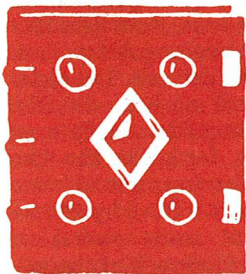
UNDERETS GUD

I DENNE beretning understreges det på det kraftigste, at det var et mirakel, der skete. Helbredelsen af den syge dreng skete nøjagtig på det klokkeslet, da Kristus sagde til faderen: »Din søn lever!» Der skal ingen tvivl være om det: Kristus *gjorde* mirakler! Kirken bør heller ikke skamme sig over at tro på det. Den har altid været på afveje, når den troede at kunne nøjes med at forkynde et eller andet »budskab», der ikke måtte skurre imod den naturvidenskabelige indsigt, moderne mennesker mener at have fået f.eks. ved blot at tage realeksamen!

Var Kristus den, som Bibelen overalt forkynnder, nemlig Gud selv lyslevende på jorden, så er der ikke særlig grund til at forarges over et mirakel — d.v.s. et tilsyneladende brud på naturlovene hist og her. Selvfølgelig må Gud have lov til at bryde sine egne love, når og hvor han vil. Det forargelige og anstødelige i kristendommen bør altid koncentreres i dette: Er Gud blevet menneske i Kristus? Er dette kirkens grund-under sandt, så bliver de andre bibelske mirakler ganske rimelige. — Men så bliver der også først mening i det budskab, som Kristus bragte. Var det ikke GUD, der var på jorden dengang, er det nemlig ikke blot miraklerne, der støder os, men lige så meget det budskab, der blev forkyndt. For det bliver gal mands tale, hvis ikke han var Gud! Derfor er det altid ved det, som kirken kalder inkarnationen, Guds menneskevordelse, vi må begynde. Der er den eneste nøgle, der lukker op til alt det øvrige. Det er derfor, menigheden over det meste af jorden knæler eller bøjer sig, når ordene i kirkens trosbekendelse lyder om Jesus, der blev født af Jomfru Maria. Selv vores egen Morten Luther satte denne skik højt.

Men i lige så høj grad dette står fast både i Bibelen og i kirkens tro, at Gud selvfølgelig er miraklets Gud, står det også fast, at mirakler forstået som brud på naturens love ikke er Guds *normale* veje, men kun undtagelser.

I denne dags tekst — som så mange andre steder — afviser Jesus til at begynde med at gå miraklets vej: »Hvis I ikke får tegn og undere at se, vil I ikke tro». Han kendte menneskets

mirakelhunger og sensationslyst, og han vidste, hvor lidt den er værd. Det er sjældent, at mirakler i sig selv overbeviser nogen; de er, som der stod, kun tegn. Det er hjertets overbevisning, der virkelig tæller. Sådan har det altid været i kirkens historie. Som kristne bør vi ikke tvivle om, at adskillige af de mirakler, der fortælles om i historien, virkelig er sket. Men de står der netop som sådanne isolerede begivenheder, der ingen afgørende betydning fik — var kun tegn akkurat som de bibelske mirakler.

Dette passer helt sammen med, hvad de enkelte kristne stadig kan opleve i deres personlige kristenliv. For mangfoldige er begivenheden i vor tekst, hvor miraklet tidsfæstes til et bestemt »nu«, helt selvfølgelig, ja næsten banal. For sådan noget har de selv oplevet i bønnens liv med Gud. Normalt kun få gange i et helt liv, men dog så tydeligt, at de umuligt kan fornægte det. Men igen gælder, at disse oplevelser alligevel ikke får den helt afgørende betydning. De står der som de, der skete i Jesu liv, kun som isolerede begivenheder — som tegn, Gud har givet. Noget, som ikke bliver gentaget — som troen ikke kan bygge på — som ikke kan forlanges eller altid forventes — og som man ikke kan prale af. De var tegn, som Gud gav, når og hvor han ville det, for at standse og vække dem, der kunne have behov derfor netop på den måde.

Den engelske forfatter Bruce Marschal har en lærerig og morsom roman om en lille from katolsk præst, der laver et mirakel i Edinburgh i vore dage. En dansebule med navnet »Edens have« (!) er ham en torn i øjet. Gennem et mirakel som svar på flittig bøn får han flyttet hele bulen gennem luften ud til en øde kyst. Og så er alt tilsyneladende såre godt; de troende synger deres glade Te Deum på den tomme plads i gaden.

Men romanen fortæller, at der kun kommer kvaler ud af det både for præsten og hans kirke — selvfølgelig. Beværtningens ejer kræver erstatning, fordi

hans forretning er blevet ødelagt. En smart amerikaner lover præsten dollars, hvis han kan lave lignende tryllekunster for ham. De højkirkelige anglikanere vil stjæle miraklet fra ham. Rationalistiske teologer taler i radioen og skriver i avisen og bortforklarer det hele. Det ender med, at en kardinal må bede den lille præst om at lave miraklet om igen og flytte bulen tilbage, for kirken kan ikke have det sjov og den uro, som sådanne mirakler bliver årsag til. Så vil hysteriske mennesker opdigte andre »mirakler« rundt omkring på kloden. Virkelig vel-signelse fra troen er meget tvivlsom, mirakler er kun tegn! Tegn på hvad? — Som jeg begyndte med at sige: tegn på Kristi guddommelighed. Og på een ting mere: på hans fortsatte gerning i sin kirke.

Det ekstraordinære mirakel, som manden i Galilæa dengang oplevede, er tegn på et andet og større mirakel, som Kristus stadig gør i sin kirke overalt på denne jord. Også her og nu taler han ord, »der skaber, hvad de nævner«. Det er karakteristisk, at denne tekst betød meget for Grundtvig. Næsten alle hans trykte prædikener til denne søndag bærer som overskrift disse ord fra teksten: »Manden troede det ord, Jesus sagde til ham«. I prædikenen i 1866 udtalte Grundtvig, at de ord kunne han ønske sat på sin gravsten. Det skete nu ikke; men de kom til at stå på mindestenen ved hans barnedoms kirke i Udby.

Hvad er det for ord af Jesus, Grundtvig mente om sig selv, at han virkelig troede på? På en måde er det dem alle, hele Den hellige Skrift, for han tvivlede ikke på Bibelens sandhed. Men det var nu ikke dem, han tænkte på, når han med så stor glæde prædikede over denne tekst. Nej, det var ikke Jesu ord i fortiden i den hellige bog, men hans levende, nutidige tale i sin kirke! Endnu lyder hans guddommelige ord — og så sker miraklet i samme sekund — nøjagtigt som i vor tekst, da han sagde ordene: »Din søn lever!«

Når et menneske døbes i den treenige Guds navn, på Kristi befaling, tror kirken, at miraklet sker. Så er dette menneske, hvad det ikke var før: et Guds barn!

Når nadverens brød og vin indvies efter Kristi indstiftelse og med hans ord, så skaber disse ord, hvad de nævner: brødet og vinen er blevet et sakramente, hvori Kristus er til stede med sit kærligheds-offer for os.

Grundtvig havde særlig fået øjnene op for disse to Guds-handlinger, men kirken kender flere. F.eks. tilsigelsen af syndsforladelse til den angrende i skriftet. På Kristi befaling må hans egne ord lyde i den hellige kirke ud i al fremtid i deres mund, som han har udsendt: »Dine synder forlades dig«. Og så er det sket, de er forladt!

Grundtvig-salmen, vi skal synge om lidt: »Herrens røst var over vandet« (DS 346) er en mægtig lovprisning af dette levende Guds-ord, »der skaber, hvad det nævner«.

Først tales der om den Guds røst, der engang skabte hele den forunderlige verden, som er vores. — Dernæst tales der om den samme røst, der engang skabte mennesket i Guds billede. — I andre vers tales der om Guds nutidige røst ved dåben, hvor kristenlivet fødes til verden. — Og om Guds røst over alterbordet, hvor menigheden »i lyst og gammen« nyder »Guds vin og himlens brød«. — Men i et vers går Grundtvig videre end til Guds skabende ord ved sakramenterne, idet han også nævner Fadervor, Herrens bøn, hvor Guds røst også er til stede, blot mere skjult.

Kirken har altid skelnet mellem de klart sakramentale ord af Kristus, der helt tydelig skaber, hvad de nævner — og hans mange andre ord, som vi mennesker undertiden tager i vor egen hånd og måske forvansker dem eller får dem til at tie. Men dog tror kirken, at der er mangfoldige andre former for Kristi levende, nutidige tale. »Omvend jer og tro evangeliet«, siger han også til mennesker i dag. »Bed, så skal der gives jer«, lyder

stadig hans ord. »Kom hid til mig alle I, som lider møje«, er også hans nutidige ord. Ja, Kristus har også helt personlige ord, han ved Helligånden taler til den enkelte. — Da den hellige kirke ifølge Bibelen er Kristi legeme på denne jord, d.v.s. den levende Kristus iblandt os, kan den altid tage Kristi ord i sin mund — også i dag.

Spørgsmålet til os nu bliver derfor: Tror vi — som manden i vor tekst — det ord, Kristus siger til os? Tror vi det også i al den tid, hvor vi måske endnu ikke ser opfyldelsen? Manden måtte jo rejse et endeløst langt døgn tilbage — i tro uden at se. Det er troens vilkår overalt i Den hellige Skrift. Hebræerbrevet nævner en lang række kendte navne på mennesker, der hørte Guds ord og fulgte det i tro uden at se i lange tider: Abel, der ofrede et ret offer til den usynlige Gud. — Noa, der på Guds tilsyneladende urimelige befaling byggede det store skib milevidt fra noget hav. — Abraham, der på Guds løfte brød op fra hjemstavnen og drog til det forjættede land. Og mange, mange andre.

Manden i vor tekst kunne have nægtet at tro Jesu ord: »Din søn lever«. Skuffet over, at Mesteren ikke ville rejse med hjem og lægge hænderne på den dødssyge dreng, kunne han i desperation have blæst det hele en lang march: drukket sig fuld og stukket til søs eller hængt sig, for hans søn var sikkert død. Og så ville drengen dog leve i bedste velgående. Men faderen ville ikke have oplevet det, for han troede *ikke* det ord, Kristus havde sagt til ham, og var i stedet blevet desperat!

Men sådan kan vi også nægte at tro, at denne verden er skabt af Guds skaberord, og så er det dermed blevet en hel anden verden for os! — Og sådan kan vi nægte at tro, at det samme skaberord har skabt os i Guds billede, og så er det dermed blevet noget helt andet at være menneske for os! — Og sådan kan vi nægte at tro Guds ord i vores dåb, og vi bliver dermed Guds bortløbne børn. —

Så kan vi nægte at tro Guds skaberord i den hellige nadver. Vi tror ikke, der er noget særligt der, og bliver derfor borte fra den rigdom, som kirken altid har vidnet, findes der: nemlig menneskets communion, fællesskab med Kristus. — Og tror vi ikke, at det er Gud, der taler sit personlige ord om syndsforladelse i kirkens skriftemål, har vi den måske heller ikke, lever måske uforligt med den hellige Gud.

Ja, sådan kan vi fornægte alle Kristi ord, som kirken tager i sin mund, og så har vi heller ikke den virkelighed, som de rummer. Luthers enfoldige ord gælder virkelig: »Tror du, så har du!»

Tror vi alle de ord, som Gud taler til os, skal vi måske gå lange veje uden at se og erfare. Og dog vil det nu og da ske, at

der også på vort livs vej en dag kommer bud som til manden dengang, at ordet fra Gud var sandt — at det skete, som vi troede.

Gud vil i ny og næ give os de mirakler, som vi har brug for. Og bliver vi i hans kirke under hans skaberord, så vil han i hvert fald gøre *det* mirakel: altid at forny troen i os. Det er et mirakel større end alle andre, for i troen har vi alt.

Der kan ingen bedre gravskrift sættes over os end den, der kom til at stå på stenen ved Udby kirke — ordene fra vor tekst: »Manden troede det ord, Jesus sagde til ham». Er *det* sandt, så er vort liv lykkedes, hvor møjsommelig og streng vort livs vandring end kan blive.

Amen.

Poul Ulsdal
(En radioprædiken fra 1959)

FOLKEKIRKEN OG NYRELIGIØSITET

I DET okkulte blad »Nyt Aspekt» nr. 5, 1986 omtales under overskriften, »Kirken som holistisk center», St. James Church i London. I den anledning var vi nogle stykker, der af »Nyt Aspekt» fik stillet en række spørgsmål, bl.a. om noget lignende kunne foregå herhjemme? Svaret på dette spørgsmål lød bl.a.: »Kirkens anliggende er ikke at blive et New Age samfund for at nå mennesker, men at vokse i troen på Jesus Kristus og i Helligåndens kraft at vidne om Ham og netop således nå mennesker».

I sommerens løb tog min kone og jeg til England for at få et indblik i den nyreligiøse situation der. Vi opsogte derfor også St. James Church for at få et indblik i, hvordan *dele* af den engelske kirke forholdt sig til nyreligiøsitet. Alle rede ved indgangen måtte vi konstatere, at dette virkelig var en anderledes kirke. Vi vandrede nemlig ind i en miniudgave af »Strubes» eller »Det Ukendtes» boghandel. En mand stod på det tidspunkt

og købte en bog af Bhagwan Shree Rajneesh.

Det var mandag aften, og hver mandag aften havde kirken et program, der hed: »Turning points». Denne aften var det Dr. Lawrence LeShan, der skulle tale om »The Clairvoyant Reality». Hvad budskabet angik, kunne vi ligeså godt være gået til Rosenhaven eller Teosofisk Samfund herhjemme i Danmark. »Turning points» var påbegyndt i 1982 (bl.a. på initiativ af stedets præst) i den hensigt bl.a. at »transform consciousness by providing group experiences» og »build bridges between Radical Christians, Humanists and the New Age». Ud fra kirken fandtes også en healervirksomhed i bedste forståelse med New-age filosofi.

Herhjemme bød foråret bl.a. på stiftelsen af »Kirkeligt Forum til udforskning af et nyt verdensbillede». I sidste nummer af »Den nye Dialog» (Nr. 27. juli 1987) var der en meningsudveksling mellem dette nye forum v. sognepræst Torben Gudmand-Høyer og Dialogcen-

tret v. Johs. Aagaard. Gudmand-Høyer slutter sin artikel med at skrive: »Under tegnede, som er med i repræsentantskabet for det nystiftede *Kirkeligt Forum til Udforskning af et Nyt Verdensbillede*» vil gerne sige, at jeg såmænd ikke tror, at det er i forholdet til de mange misligheder indenfor de nyreligiøse bevægelser, at vi kan blive uenige med Dialogcentret. Det er langt snarere i vort syn på, hvad kristendom er, og i forståelse af de dimensioner, der bærer vort menneskeliv, at vi må sige fra». Hvortil Johs. Aagaard svarer: »Det er så sandt, som det er sagt. Gudmand-Høyers *konklusion* står til troende. Det er ganske rigtigt, at det er i synet på, hvad kristendom er, og i forståelsen af de dimensioner, der bærer menneskelivet, at han og dialogcentret skilles».

Det er altså i spørgsmålet om, hvad kristendom er, at vandene skilles. Spørgsmålet i dag er da, om vi fremover, indenfor folkekirken regi, skal have en lang række New Age kirker à la St. James, eller om en kirkelig nybesindelse kan føre til, at vi fastholder kirken på dens bibelske grundlag.

Det vil naturligvis ikke være rimeligt at hævde, at alle de præster, der er tilknyttet det nye forum, er enige på alle punkter. Men det er muligt at pege på nogle tendenser, der peger på, i hvilken retning det går.

En af initiativtagerne, Johs. Dragsdahl, der er forstander på Sotoftegård, men som også virker som præst i folkekirkeligt regi, skriver i sin bog: »Den moderne reinkarnationstanke», Brages Forlag, 1985 »Hvad betyder reinkarnationstanken for mig? Først og fremmest er den led i et *nyt verdensbillede* og står ikke alene, som en speciel sag at kæmpe for. Reinkarnationstanken er altid — som tidligere nævnt — kommet i kølvandet på en ganske bestemt tænkemåde. Den rummer ligeså mange problemer, som den løser, og dog må jeg føle den som et stort skridt længere ind i livets vidunderlige mysterium — som et skridt i en udvikelse af bevidsthed» (s. 86). (Hvordan

Dragsdahl ellers tolker reinkarnationslæren kan læses i hans bog).

Det nye forum har nu indbudt til et »Kursus om healing m.v. (forudsætninger, metoder og praksis)» (Præsteforeningens Blad nr. 25 — 19. juni 1987). Her skal sognepræst Helga Møller Christiansen holde foredrag om: »Heilpraktiker — uddannelse og forudsætning for behandling». I et interview med Palle Tørnquist (dato ukendt — men et næsten tilsvarende findes i Alt for Damerne nr. 12, 1987) lyder det bl.a.: »Og hun (H.M.C.) har tidligt fået interesse for naturhelbredelsen og menneskets eget univers, mikrokosmos, i det store makrokosmos, skabt af samme elementer og fælles besjælet af al tings ånd». Og senere: »Mit livssyn er optimistisk, og jeg glæder mig til alt det, der venter os mennesker. Jeg tror på reinkarnationen og på sindets afhængighed i tiden, vi er spændt i lige nu, men ikke altid».

Det er egentlig ikke underligt, at det er i forståelsen af, hvad kristendom er, at vandene skilles. På samme kursus skal medlem i det nye forums forretningsudvalg, sognepræst Kirsten Sarauw tale om »Dybdepsykologiske forudsætninger for healing». Kirsten Sarauw udtrykker med forbillidlig klarhed i et læserindlæg i Information d. 6.-7. juni 1987, at det vitterlig er i spørgsmålet om, hvad kristendom er, at vandene skilles. Hun skriver bl.a. efter at have karikeret den objektive forsoningslære: »For det første forekommer den tanke, at Gud skulle føle sin hævntrøst tilfredsstillet ved et bestials mord på sin egen søn aldeles absurd. Hvad er det dog for et primitivt gudsbillede? For det andet kan jeg ikke indse, hvad det hjælper mig og min eventuelle skyld, at et uskyldigt menneske stedfortrædende er gået i døden for mig og har lidt den straf, jeg rettelig burde lide? At leve er nu engang forbundet med at blive skyldig. Den skyld er der ingen andre, der kan tage fra os, den må vi virkelig selv bære, selv betale for — hvad vi jo også gør i en lang uendelighed — og selv forsone os med. Jesus gik ikke

stedfortrædende i døden for at vi f.eks. skulle slippe billigere. Jesus led og døde for sin egen skyld, for sit eget oprørs skyld, sin egen friheds skyld, for sit livs menings skyld. Han bar selv sit kors, det samme kommer vi andre nok heller ikke udenom, selv om det unægtelig var nemmere at dænge det hele over på Jesu skuldre. Opstandelsen regner jeg ikke for noget »overnaturligt«, men som en del af naturens egne mysterier. Lige bag den synlige virkelighed, som vi normalt lader begrænse vores horisont, oplever jeg, at der findes en anden u-synlig virkelighed, hvor den sædvanlige grænse mellem liv og død er ophævet — og hvor der ingen tid findes. Som Jesus opstod fra de døde, opstår alle mennesker kristelige som ukristelige, fra skabelsens begyndelse til dens slutning. Enten opstår, hele bundtet, eller også findes der ingen opstandelse. Jesus var blot — om jeg så må sige — temmelig støjende, da han opstod. Normalt foregår den begivenhed jo ganske tyst.

Hvorfor var han så støjende? For at pege på den grænseløse guddommelige virkelighed, som hvælver sig i os, under os og over os, og som vi er blinde og døde overfor. Fornægter og fortrænger. I den forbindelse skal også alle hans tegn og underlige gerninger ses. Uagtet faren for at blive misforstået — og folk misforstod ham rask væk, dengang som nu, ved at gøre ham til Gud eller troldmand. Men Gud da? Hvordan opfatter jeg ham? Som en kraft, der flyder gennem hele universet og opretholder alle ting i en konstant nedbrydelse og tilblivelse. Verden opfatter jeg som et guddommeligt energisystem, som mennesket står i

en levende udveksling med og er en del af».

Ud fra disse tilkendegivelser, der kunne suppleres med utallige andre fra radioudsendelser, aviser og blade, er der materiale nok til at give Gudmand-Høyer ret i, at det er i spørgsmålet om, hvad kristendom er, at vandene skilles. Gudmand-Høyer udtrykker selv et af de nævnte forhold således i Berlingerens d. 26/4-1987 i et interview med Virtus Schade: »Og taler man med ham om sjælevandring, re-inkarnation, kan han kun svare, at den »ikke interesserer mig afgørende« — men »der er nogle mennesker, der har erfaringer med den, og her må det jo gælde, at enten eksisterer den, eller også eksisterer den ikke, og så kan det ikke være Kristendommen, der ud fra nogle bestemte arvede dogmer skal afgøre, om den eksisterer eller ej«. Dette falder helt i tråd med det nye forums fællesudtalelse af 12. maj 1987 — bragt i Præsteforeningens Blad d. 5. juni 1987. Her lyder det bl.a.: »Andre forskningsgrenes metoder og resultater, hvad enten de er traditionelt videnskabelige, dybde- eller parapsykologiske, skal ikke vurderes teologisk. Det er derimod en legitim og nødvendig opgave for teologien at undersøge, hvorledes vor ændrede opfattelse af såvel mikro- som makrokosmos virker ind på menneskesynet og dermed præger vor forståelse af evangeliet» (min fremhævnning).

»Kirkeligt Forum til udforskning af et Nyt Verdensbillede» rejser ganske enkelt det spørgsmål: befinder vi os i en religionsanstalt eller en folkekirke?

Peter O. K. Olofson
Formand for Dialogcentret, København

EN REPLIK

HAR man skrevet en bog eller en afhandling, har jeg altid fundet det urimeligt at op-
ponere mod de anmeldelser,

der måtte fremkomme; så hellere over-
veje, hvad disse måtte have at anføre.

Når jeg beder om plads for en kort
bemærkning til Poul Ulsdals kommentar

i Re-formatio nr. 3/1987 til min artikel i Kristeligt Dagblads Teologisk Forum nr. 2/1987, er mit ærinde ikke at anfægte Ulsdals frie ret til at anlægge sine betragtninger, men blot at gøre opmærksom på, at omtalte tilbageblik, som han nævner endda at have læst mere end en gang, udtrykkeligt (som det også fremgår af indledningen) af redaktionen var ønsket som en redegørelse for, hvordan jeg havde oplevet — som udfordring og

inspiration — de teologiske strømninger, jeg havde mødt i studietiden og siden som præst. Og derfor ikke det polemiske eller dog kritiske opgør med den teologiske og kirkelige udvikling op til vor samtid, som Ulsdal åbenbart forventede, og som det andetsteds kunne være en opgave at tage op.

Med tak for optagelsen
Johs. W. Jacobsen

OLDKIRKENS ØKUMENISKE KONCILIER, VII Billedstrid og det syvende og sidste økumeniske koncil, Nikæa II år 787

MED det 8. århundrede brød nye katastrofer ind over det gamle kristne Romerrike i Øst. Man opgav at forsvare Nordafrika, og Araberne kunne uhindret sætte over Gibraltarstrædet. Deres hovedstyrker vendte sig imidlertid mod nordøst, hvor Araberne efter et årti med stadig mere ødelæggende plyndringer i Lilleasien forberedte sig på erobringen af Konstantinopel!

Til alt held fik riget på denne tid en ny og handlekraftig kejser, *Leo III Isaureren*. Så da angrebet kom år 717, var Byzantinerne rede. Deres »græske« ild tændte de arabiske galejer i brand, og endnu engang viste hovedstadens mure sig at være uindtagelige. Alligevel varede belejringen et år. Først efter at have oplevet en frygtelig vinter med hungersnød og sygdom trak Araberne sig tilbage. Den værste trusel var overstået. Dog fik riget først fred efter at have besejret Araberne ved Amotion 740, og efter at kalifatet var blevet overført fra Damaskus til det fjerne Bagdad. Fremfor nogen er kejser Leo III Europas redningsmand fra Araberstormen!

De onde tider fordrerede et stærkt centralstyre. Foruden at indføre en række retsreformer gjorde kejseren sig enevældig i en fornemmelse af at være Kristi jordiske repræsentant, hans sande afbil-

de på jorden som kejser og præst. Som sådan var han også kirkens leder kaldet til at forkynde folket Guds Ord og vilje. Kejseren har så at sige opfattet sig selv som en levende Kristus-ikon, og så var der ikke plads for andre Kristusbilleder. Følgelig måtte mønter o.l. fremtidig ene bære kejserens billede, og også kirkernes hellige billeder burde erstattes af kejserportrætter. Det førte til den langvarige og blodige byzantinske Billedstrid. Det totalitære enevælde krævede en ændret kirkepolitik. For at få et effektivt forsvar måtte staten beskatte, respektive konfiskere kirkers og klostres jorder, samt slå til lyd for, at fromheden blev vendt mod et timeligt engagement fremfor mod munkens »asociale« engelliv. »Byzantium trænger til soldater, ikke til billeddyrkere!« lod det i kampen.

Efter forgæves at have søgt pave Gregor II og patriark Germanos' tilslutning skred kejseren år 730 til handling. Alle hellige billeder (og statuer) skulle fjernes fra kirkerne og ødelægges. De, der vægrede sig ved at adlyde, fik hårde straffe. Samtidig lukkede man Konstantinopels universitet og brændte universitetsbibliotekets uerstattelige manuskripter og miniaturer. Vægmalier blev kalket over, ikoner brændt og i stedet måtte de troende nøjes med billeder af kejserens kampe mod rigets fjender.

Da et romersk koncil protesterede, blev paven fængslet, og Illyrien, Sydtalien og Sicilien blev fra nu af underlagt patriarken af Konstantinopel. Ikke underligt, at biskopperne af Rom snart søgte andre allierede, fremfor alt det nye frankiske kongedømme.

Over i øst rasede forfølgelsen. Mere end 50.000 munke og præster flygtede til Sydtalien med deres dyrebare ikoner. Og ejendommeligt nok var de byzantinske myndigheder her mere tolerante, ligesom Orientens muhammedanske magthavere. Således kunne den store teolog *Johannes af Damaskus* uhindret sprede sine »*Taler imod de hellige billeders angribere*» ud over riget fra Sabasklosteret nær Jerusalem. Hovedtankerne heri støttes af mange skriftsteder og citater fra fædrene og går ud på, at det gennem Kristi menneskeblivelse er blevet muligt at afbilde ham, og at han gennem et sådant billede ligesom gennem sit ord kan gøre os delagtige i hans gudommelighed! Desuden vises der jo ikke de hellige billeder »gudsdyrkelse», men blot samme »ærefrygt», som også blev kejserens billeder til del. Endelig havde billederne en didaktisk funktion i kirkerne.

Efter at kejser Leo III i 741 var blevet efterfulgt af sønnen *Konstantin V* (741-775), nåede kampen imod de hellige billeder sit højdepunkt. Bl.a. lod en af kejserens rådgivere tusindvis af munke og nonner drive ind på en cirkusarena og gav dem valget mellem at parre sig på stedet eller at få øjnene stukket ud (Guerdan). Selv affattede den theologisk kultiverede kejser talrige skrifter imod billeddyrkelsen og indkaldte år 754 til, hvad der var ment som det 7. økumeniske kirkemøde, en »hovedløs« forsamling af 338 biskopper, men uden nogen af patriarkats tilstedeværelse. I stedet ledes forhandlingerne af Konstantins meningsfælle, ærkebiskoppen af Efesus.

Dette ikonoklasternes *Conciliabulum* eller »Løgne-synode« fordømte billeddyrkelse og krævede alle hellige billeder bort, — også billederne af Maria, marty-

rer og andre helgener. De vidner om dyrkelse af det skabte i stedet for af skaberen og forkastes som stridende mod Moselovens bud mod afgudsbilleder, Kristi ord om tilbedelse »i Ånd og sandhed« samt imod de seks tidligere økumeniske synoder!

En af denne ulyksalige synodes konsekvenser var skisma med Orientens kirker og med paven i Rom. Allerede år 767 protesterede Orientens tre fraskilte patriarkater. Og i 769 definerede en *Lateransynode* under pave Stefan III, at vejen til fællesskab med de hellige gik gennem ærefrygt mod deres billeder. End ikke i Konstantinopel var kejserens kirkepolitik populær! Og den indre uro efter kejserens død 775 tvang hans efterfølger til at føre en mere moderat politik. De kejserlige billeder blev fjernet fra kirkerne, og billeder af Kristus og Maria blev stillet frem påny.

Først da den billedvenlige *dronning Irene* og hendes søn år 780 havde overtaget magten, blev det lidt efter lidt bedre tider for kirken og dens hellige billeder. I 784 blev den billedvenlige Tarasios patriark af Konstantinopel, og Irene kunne virkeliggøre sine planer om et koncil, der kunne genoprette skaderne fra 754. Først måtte man dog vinde *pave Hadrian I* for tanken om et ægte 7. koncil, og dronningen betonedede i sit brev til ham, hvor vigtigt det var, om paven som »den øverste præst« (summus sacerdos) indfinder sig til det planlagte møde. Paven godkendte den nye kurs i hovedstaden, og i løbet af år 786 indfandt 350 biskopper og talrige munke sig i Konstantinopel under ledelse af patriark Tarasios og med repræsentanter for såvel paven i Rom som Orientens patriarkater. Man lagde vægt på, at dette koncil skulle være i enhver henseende retmæssigt!

Efter nogen politisk uro kunne *det nye (7.) økumeniske kirkemøde* endelig finde sted år 787. Og på 8 samlinger vedtog man, at ærefrygt for de hellige billeder ikke er billeddyrkelse og altså ikke rammes af Moselovens forbud mod

afgudsbilleder. Tværtimod hørte de med til den kirkens gamle orden, som man nu ønskede at genoprette på de tidligere afholdte økumeniske konciliers grund. En efter en afsvor nu de, der før havde støttet kampen mod billederne deres vranglære. De fik lov at forblive i deres embeder; men ikonoklasternes falske koncil 754 og dets afgørelser blev forkastet, samtidig med, at man tilsluttede sig belæringen i pave Hadrians brev som en »smuk og beundringsværdig bekræftelse af Kirkens gamle tradition«. Sådan lærte konciliet også, idet man betonedede forskellen mellem tilbedelse og den ærefrygt, som man også viste kejserens billeder. Hvor meget mere burde man da ikke ære de hellige billeder som en hjælp til delagtighed i Guds nåde? Også billedernes pædagogiske værdi betones i tilslutning til Johannes af Damaskus' lære om billedernes betydning. Alt dette blev samlet i en *afsluttende vedtagelse, Horos*, som blev enstemmigt godkendt og underskrevet af kejserne. Til denne afgørelse føjedes 22 *kanones* bl.a. mod statens indblanding i kirkelige forhold, mod simoni og bestikkelighed samt om biskoppernes forpligtelse på alle de gudommelige kanones, der var blevet vedtaget på de seks foregående økumeniske konciler! Da der som bekendt ikke var blevet truffet nogen kirkeretslige afgørelser på det 5. og det 6. økumeniske møde, sigter denne det 2. Nikæakonciliums 1. *kanon* utvivlsomt til de mange bestemmelser fra Trulliosynoden år 692

(det såkaldte »*Quinisextum*«), som der ved blev anerkendt som det kirkeretslige supplement til de to forudgående konciler og altså som del af den forpligtende kirkelige tradition!

Trods en kortvarig ikonoklastisk reaktion blev det 7. økumeniske kirkemødes afgørelser snart anerkendt af Østens kirker og deres ledere såvel som af pave-dømmet i Vesten, — en anerkendelse, der blev bekræftet på nye store kirkemøder i 869 og 879.

Og hermed var så Oldkirkens konciliære dogmedannelse afsluttet. »Den udelte Kirke«s 7 økumeniske konciler skulle imidlertid mange år senere få ny aktualitet, nemlig som basis for en genforening af Østens og Vestens kirker på unionskoncilierne i Lyon 1274 og i Firenze 1438, hvor unionen omsider blev en kendsgerning. Signifikant blev det sidstnævnte kirkemøde da også i førsteudgaven af dets beslutninger betegnet som »Det 8. økumeniske koncilium«. Men dette er igen en anden historie.

Supplerende læsning:

J. Meyendorff: »Christ in Eastern Christian Thought«, New York 1975.

G. Ostrogorsky: »Geschichte des byzantinischen Staates«, München 1965.

R. Guerdan: »Byzantium. Its Triumphs and Tragedy«, London 1956.

Helge Haystrup

DERFOR ER JEG HØJKIRKELIG!

HVORFOR blev jeg højkirkelig? Det er for mig både et let og et svært spørgsmål. Jeg er ikke medlem af den højkirkelige bevægelse, og det er måske forkert af mig, når jeg er det i mit og det tror jeg, der er mange, der er udenfor bevægelsen. I Jylland mærker vi

ikke meget til den. Tilsyneladende trives den bedst i København.

Når et barn bliver født, skal det lære at leve livet og have den rette kost for at trives, ellers dør det eller bliver til et mislykket menneske. Således er det også med det i dåben genfødte menneske — kristenmennesket. Det skal have den rig-

tige næring.

For ca. 25 år siden var jeg inde i store overvejelser, fordi jeg syntes, at folkekirken blev mere og mere forvirret. Der måtte da være noget, der var uforanderligt til alle tider og under alle forhold. En dag var jeg i Herning. Der traf jeg pastor Hartvig Wagner, med hvem jeg fik en meget uforglemmelig samtale. Jeg hørte hornet gælde (Neh. 18,20). Han fortalte mig bl.a., at Kirkens Ja og Nej var på vej, og at der snart ville komme en pjece, der hed således.

Hvorfor højkirkelig? Fordi jeg i kirken møder *Guds autoritet*.

Der er præster, der ynder at fortælle, at de ikke er andet end ganske almindelige mennesker, og der er mennesker, der siger det samme om præsterne, og det er jo ikke rigtigt. Præsterne er mere end almindelige mennesker, de er *ordnede* — »en hellig myndighed er lagt svage folk i hænde» (DS 293, v. 5). Gennem ordinationen (præstevielsen) har præsterne fået myndighed fra Gud til at tilsige syndernes forladelse i det private

skriftemål, ansvar for *retteligt* at forvalte sakramenterne, dåb og nadver og at forkynde det Guds ord, der aldrig vender tomt tilbage. Når præsten lyser velsignelsen i gudstjenesten, er den den samme, som Gud påbød Aron at tilsige menigheden (4. Mos. 3,10), efter at han af Gud havde fået overdraget præstetjenesten og ikke en hvemsomhelst.

I kirken møder vi Guds autoritet. Kirken kan altså ikke bruges til hvadsomhelst eller af hvemsomhelst. Kirken er Guds hus og hjemmet for Guds børn hernede. Derfor må vi have lov til at kunne se op til vor præst, forvente noget af ham og gøre brug af ham.

For en højkirkelig er det naturligt at gøre korstegn. Hvorfor? Det ved jeg ikke, men for mit vedkommende er det at slå korsets tegn en påmindelse om Guds frelsergerning i Jesus Kristus og en måde at sige tak på, fordi jeg ikke kan finde ord for den tak, jeg skylder Gud Fader, Gud Søn og Gud Helligånd.

Søster Ragna

KATEDRALITIS

JEG vil bo i en katedral, når jeg bliver gammel, ligesom Anna i evangeliet, — gerne den i Trondhjem, den reparerer de jo på hele tiden, så er der håndværkere at sludre med ugen igennem, jeg kan nok låne et lille kapel med plads til en feltseng og dyppekoger og bårberspejl, om søndagen vil jeg så sidde i koret i min slidte præstekjole med et lille græsk røgelseskar i lommen til at ryste vellugt ud af engang imellem, bare ganske lidt —, og tænke på Sigrid Undset og lytte til norske Halleluja'er, og efter højmessens vil jeg få frokost hos domprovsten,

af høflighed eller medlidenhed eller måske bare nysgerrighed, og jeg vil sidde nederst ved hans store egetræsbord og spise landskinke med et enkelt glas hvidvin til, — det er jo søndag, og høre ham tale om sømandsmission med en rødmosset hjælpepræst, der hedder Kåre, og ved firetiden vil jeg liste ned til mit kapel og læse Graham Greene indtil aftenteen halvtotte; jeg tror nu også, jeg vil købe en kanariefugl i et lille rundt guldbronzeret bur til at holde mig ved selskab, ja, det vil jeg gøre,

og det skal være en han
og han skal hedde Herkules;
ja, sådan vil jeg gøre, når jeg bliver gammel,

leve under hvælvinger —.

28.5.1987
Jan Stolt

BREV TIL ANNA OM ANNA OG ANDRE

Kære Anna!

IDAG fik jeg brev fra dig — et brev som gjorde mig både glad og ked af det. Glad fordi det vidnede om at den katolske tro (katolsk = almindelig, den over hele jorden og af alle mennesker omfattede tro), den tro vi har fået i arv fra apostlene, ikke er fremmed for os i den svenske kirke i dag. Ked af det, fordi så mange mennesker har glemt denne tro og misforstår den. Må jeg citere fra dit brev? Du skriver sådan:

Jeg har længtes efter en skytshelgen for mig selv, jeg har bedt om det og ventet. Af flere grunde bestemte jeg mig for sankt Anna, jomfru Marias moder. Dels hedder jeg Anna og flere andre ting stemte godt. Og jeg har haft det godt med hende. Jeg har ikke tilbudt hende, bare bedt om hendes forbøn og småsnakket med hende om hverdagsting. Den hellige jomfru Maria kendte jeg allerede før. Jeg har en helt barnlig tro på at når vi dør kommer vi direkte til Gud, og at helgenerne allerede er hos ham og er nærmere ham og kan bede for os.

Nu til sagen. Da jeg nu har denne tro har jeg ikke kunnet lade være med at tale om den med venner og bekendte. (Ikke på den måde at jeg løber rundt og snakker om det uden videre, kun når talen har drejet sig om bøn, helgener og den slags). Folk reagerer voldsomt. De siger til mig at jeg forstyrrer de døde, at jeg kan blive offer for spiritismen. De fortæller om mennesker som er blevet forvirrede efter kontakt med afdøde slægtninge, og jeg ved ikke hvad. Nu er det hverken spiritisme eller andet okkult jeg befatter mig med, det er kun

det at jeg har to forbilleder, Maria og Anna, som jeg er kommet til at elske.

Alt dette har gjort mig så ked af det, så jeg har lagt begge mine helgener til side og slet ikke taler med dem mere. Men jeg savner dem og føler det tomt uden dem. Alt det har jeg sagt til Gud og ønsker at han på en eller anden måde viser om det er rigtigt eller galt.

... i vor kirke har vi det godt, så jeg har et godt åndeligt hjem.

Det her er så godt et brev at du egentlig selv har svaret på dine spørgsmål om helgener og har skrevet et så fint forsvar for fællesskab med dem at jeg ikke har meget at tilføje. Alt hvad du behøver er frimodighed til at indse at du er på fuldstændig ret vej og kan tage dine to helgener ned fra hylden uden nogen form for dårlig samvittighed. Men jeg genkender også indvendingerne fra andre og de har givet mig et stort problem som jeg længe har gået og tænkt over. Det problem ser sådan ud:

Hvornår mistede vor kirke kontakten med det hinsides — det på den anden side døden?

Jeg har nemlig lagt mærke til at præster, så længe jeg kan huske, i deres prædikener og bibelstudier har sagt sådan: Når vi dør, så dør hele mennesket, tiden er til ende med det indtil det opvækkes på opstandelsens morgen.

Dette har jeg hørt fra præster som jeg anser for sandt »katolske» på alle andre punkter i troen. Men dette var ikke vore fædres tro, hverken før eller efter reformationen. Derfor har jeg spurgt mig selv: Hvornår forandrede vor kirke sin tro? Hvad var det som skete en gang i 1800-tallet, for længere tilbage er det

ikke. Min mor troede ikke sådan, hun havde en klar og levende forestilling om livet efter døden i paradiset hos Gud. Og læser vi allehelgenssalmene i salmebogen og salmerne som har med livets afslutning at gøre finder vi også et helt andet billede.

Nu har jeg fået svaret. Det som skete var at man ændrede oversættelsen af trosbekendelsen i tredje trosartikel fra »vi tror på ... kødets opstandelse» til »de dødes opstandelse». Så enkelt var det og så forræderisk. Selv vor store ærkebiskop Nathan Söderblom propagerede for denne ændring som øjensynlig vakte stor opposition.

De døde, det er mennesket i hele sin tilværelse, kødet, det er legemet og de legemlige sanser og kræfter. Legemet dør, javist, men sjælen går til paradiset eller til dødsriget, afhængigt af om troen på frelseren er til stede eller ikke. Det er jo dette som er den store tragedie efter syndefaldet, at mennesket som var skabt til en helhed af jordisk og åndelig »materie» slides i stykker af døden. Således skete jo med Kristus efter samme trosbekendelse. Han led døden, vor død, på korset for os. Hans legeme døde og blev lagt i graven, hans sjæl steg ned til dødsriget. Og han sagde til den bodfærdige røver: I dag skal du være med mig i paradiset.

Dette er den almindelige og apostolske tro om døden og om det som venter os mellem døden og den yderste dag.

Det er først når man har begrebet dette, eller snarere fået tag i denne tro — for begribe er for stort et ord — at dette med helgenernes nærhed bliver troligt og virkeligt. Hebræerbrevets forfatter omtaler den store sky af vidner som omgiver os som endnu løber på livets store stadion (kap. 12). Hvad gør publikum på stadion? Jo, de hepper til idrætsmændene nede på banen. Desværre er vi så døve af syndefaldets følger (i det første paradiset kunne vi høre Gud selv tale!) at vi ikke opfatter deres råb. Hvorfor hepper de? Fordi de selv har løbet samme løb og vil at vi også skal vinde sejrs-

kransen af Jesu hånd. Brevskriveren har jo i kapitlet forud netop berettet om deres tro og udholdenhed i alle de lidelser de måtte gennemgå. Og troen er en fast tillid til det man håber, overbevisning om ting man ikke ser, sådan begynder samme kapitel.

Vi har altså Guds ord for at helgenerne følger os med deres blikke og forbønner, og at vi kun har at tro dette som et troens faktum.

Helgenernes blikke og vore er altså rettede mod målet og det store fælles forbillede, Herren Kristus selv, som for at få den glæde der ventede ham udholdt korset uden at ænse skammen og som nu har taget sæde på højre side af Guds trone. Men at helgenerne har deres blikke rettede mod Kristus hindrer dem øjensynlig ikke i også at opfatte os og følge vort løb. På samme måde med os. Vore blikke, siger brevskriveren, skal være rettede mod Jesus troens banebryder og fuldender. Men vi er heller ikke uvidende om nogen råber til os eller ej — det er jo det som ansporer! Og det er ikke efter helgenerne vi løber, men i deres nærværelse.

Jeg hører til dem som er blevet privilegerede med til tider at finde sløret mellem vor tilværelsesform og helgenernes meget tyndt. Og det har lært mig at snakke med dem også når jeg ikke »ser» dem. Har vi jordiske venner, hvorfor skulle vi da ikke have himmelske? Til tider har jeg fået lov at låne f.eks. den danske forfatter Johannes Jørgensens øjne for at få »syn» for dem. I Katarina af Sienas kamp for kirken har jeg genkendt meget af min egen vande for vor kirke. Og hun »så» sandelig ofte de hellige. Tænk f.eks. på at hun vandrede frem og tilbage i kirkens sideskib i Siena og læste sin tidebøn vekselvis med Herren Kristus selv!

Spiritisme er noget helt andet — i den er der uro og ensomhed på grund af manglende tro på Guds barmhjertighed og omsorg for vore kære døde. Den er et

Fortsettet side 97

RE-FORMATIO's FORLAG

BOGUDGIVELSER

Oktober 1987

C. B. Hansen: GAMMEL TRO – TÆNKT PÅNY.

Ca. 100 sider. Bogladepris kr. 112,50.

Forudbestillingspris inden 1. december samt pris for medlemmer af FKF og af FKF's abonnementskreds kr. 75,00.

C. B. Hansen var en markant personlighed i den højkirkelige bevægelse. Inden sin død i 1981 nåede han at færdiggøre manuskriptet til denne utraditionelle katekismus for voksne. — God at forære til sine voksne børn!

Ole Skjerbæk Madsen: TJENESTER OG NÅDEGAVER.

En debatbog om at være menighed, om de troendes almindelige præstedømme og om det kirkelige embede. 151 sider. Bogladepris kr. 126,00.

Forudbestillingspris inden 1. december samt pris for medlemmer af FKF og af FKF's abonnementskreds kr. 84,00.

En væsentlig debatbog om tjenesterne i kirken af den kendte præst ved Bethlehemskirken i København.

Bertil Gärtner: EMBEDET, MANDEN OG KVINDEN I NY TESTAMENTE.

Oversat fra svensk af Frede Møller. Serien »Re-formatio's småskrifter» nr. 2. 25 sider.

Bogladepris kr. 30,00. Forudbestillingspris inden 1. januar 1988 samt pris for medlemmer af FKF og af FKF's abonnementskreds kr. 20,00.

Biskop Bertil Gärtner, Göteborg, redegør her for Ny Testaments syn på det embede, som er indstiftet af Jesus Kristus, og påviser, at det er forbeholdt mænd.

FÅS STADIG:

HVAD ER HØJKIRKELIGHED?

Tidsskriftet Re-formatio's 1.-3. årgang 1958-60 ved Anders Studsgård & Poul Ulsdal. 1978. 190 sider. Kr. 35,00. — Kun få eksemplarer tilbage.

Disse tre årgange er stadig slående aktuelle, idet de »på en god måde udtrykker, hvad der også i dag kunne kaldes den højkirkelige bevægelses 'program'». (Fra forordet).

Poul Ulsdal: HVORFOR SKAL VI HOLDE GUDSTJENESTE?

Serien »Af Kirkens tro» nr. 1. 1983. 4 sider. Kr. 2,00.

Vi skal holde gudstjeneste, »fordi vi er skabt af Gud.... fordi vi er døbt.... fordi Gud har befaleet og indstiftet gudstjenesten.... fordi folkekirken dør uden gudstjenesten».

Peter Østerby-Jørgensen: MENIGHEDENS STILLE BØNNER.

Serien »Af Kirkens tro» nr. 2. 1985. 4 sider. kr. 2,00.

»At bede under gudstjenesten.... at bøje sig i guds frygt.... at blive eet med Kristus.... at bede om Kristi komme».

Poul Ulsdal: TJENESTEN VED ALTERET.

2. oplag 1986. 92 sider. Kr. 75,00.

For første gang foreligger der på dansk en samlet fremstilling af præstens funktioner ved altertjenesten i den evangelisk-lutherske gudstjeneste.

Per-Olof Sjögren: HØJMESSEN – DEN FORTABTE SØNS LITURGI.

Serien »Re-formatio's småskrifter» nr. 1. Oversat fra svensk af Frede Møller.

1987. 24 sider. Kr. 30,00.

Den kendte domprovst i Göteborg giver her en skildring af højmessens ud fra Jesu lignelse om den fortabte søn.

BESTILLING

C. B. Hansen: Gammel tro – tænkt påny.

..... eks. á kr. 75 (før 1/12 og medlemspris) kr.

..... eks. á kr. 112,50 (ordinær pris) kr.

Ole Skjerbæk Madsen: Tjenester og nådegaver.

..... eks. á kr. 84 (før 1/12 og medlemspris) kr.

..... eks. á kr. 126 (ordinær pris) kr.

Bertil Gärtner: Embedet, manden og kvinden i Ny Testamente.

..... eks. á kr. 20 (før 1/1-1988 og medlemspris) kr.

..... eks. á kr. 30 (ordinær pris) kr.

Hvad er højkirkelighed? v/Anders Studsgård & Poul Ulsdal

..... eks. á kr. 35 (ordinær pris) kr.

Poul Ulsdal: Hvorfor skal vi holde gudstjeneste?

..... eks. á kr. 2 (ordinær pris) kr.

Peter Østerby-Jørgensen: Menighedens stille bønner.

..... eks. á kr. 2 (ordinær pris) kr.

Poul Ulsdal: Tjenesten ved alteret.

..... eks. á kr. 75 (ordinær pris) kr.

Per-Olof Sjögren: Højmessens – den fortabte søns liturgi.

..... eks. á kr. 20 (medlemspris) kr.

..... eks. á kr. 30 (ordinær pris) kr.

I alt kr.

Sendes til Re-formatio's Forlag, Ekspeditionen, Kirkegade 88, 6700 Esbjerg.

Navn

Adresse

.....

RE-FORMATIO's FORLAG
Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's forlag
Præstegårdsvej 11, Blåhøj
7330 Brande
Tlf. 05 34 50 61

Ekspedition og daglig ledelse: Poul Ulsdal
Kirkegade 88
6700 Esbjerg
Tlf. 05 13 81 05
Giro 5 61 60 50

Bestilling af bøger og pjecer sker ved henvendelse til ekspeditionen.

Henvendelse vedrørende forlaget sker til bestyrelsen for Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE v/Olav Fog, Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Brande.

Fortsat fra side 92

mangelfænomen — et tappert forsøg på at bevise for os selv at vore kære ikke bare ligger i gravene, men at de er et eller andet sted. Hvor, det ved vi kristne, og nå dem kan vi, det siger vor kirkes bekendelsesskrifter, med vor bøn. Jeg har f.eks. i min forbønsliste ikke strøget noget navn fordi pågældende er gået over dødens grænse. Bekendelsesskrifterne siger også at vi d.v.s. reformatorerne tror at Maria og helgenerne beder for os.

Gud er fællesskab, et helligt fællesskab af tre personer, Faderen, Sønnen, og Helligånden, og hvorsomhelst Gud får lov at skabe uhindret skaber han fællesskab. Gud sidder ikke i ensom majestæt på en høj himmeltrone, han er omgivet af myriader af englevæsener som elsker og tjener ham og i hvis skønhed han har behag. Da han har skabt Adam er det første han gør at prøve at finde en partner til ham og så bliver efterhånden Eva til, moderen til alt levende. Og menneskene får til opgave at opfylde jorden med sit afkom. Hele det gamle testamente er gennemsyret af fællesskabstanke, det enkelte individ består kun som en del af gudsfolket, og gudsfolkets eksistens er afhængig af dets pagtsfællesskab med Gud. I ny testamente tales om Kristus som legemet hvori vi er indlemmede. Skulle den død som Kristus har besejret kunne skille os fra hans legeme? Nej, Gud vil de helliges fællesskab og end ikke døden kan skille os ad. Derfor udgør døden ikke nogen skillende grænse i Kristus og derfor kan vi med al frimodighed omgås med de hellige, hvad enten vi ser dem her på jorden med vore legemlige øjne eller vi ser dem hos Kristus i paradiset med troens øjne.

Og vi behøver dem i en verden som

gør alt for at drage vore blikke bort fra Kristus. Vi behøver dem som forbilleder og som venner. Troens venner. Ofte klager vi over at vi er så ensomme og uforståede hvor vi færdes i vore menigheder — jeg er glad over at det ikke er tilfældet med dig, Anna, for du siger at du lever i en god menighed med fællesskab mellem trossøskende.

Dog behøver du dem som dine venner. Vist så, vore trossøskende her på jorden selv i en god menighed kan have lige så svært ved at se som vi og det er langt fra alt vi vover at snakke med dem om. Men med helgenerne vover vi. Med dem er vi aldrig ensomme.

Siden har jeg opdaget en ting til angående helgenerne. At gå i forbøn for mennesker er et stort og tungt arbejde. Det tager tid og kraft. Det sker at jeg hverken har tid eller kraft, og så vender jeg mig til helgenerne og beder om deres forbøn for dem jeg ikke orker eller når at bede for. Og da vælger jeg ofte blandt helgenerne nogle som jeg tror kan have en speciel forståelse eller kundskab om den pågældende og hans/hendes situation. Jeg gør det i al ydmyghed og bodfærdighed, vel vidende at det ikke er nogen skam at kendes ved svaghed, men vel hovmod ikke at ville tage imod hjælp hvor den findes.

Kære Anna, læg din sorg til side og fortsæt omgangen med dine helgener. Du kan få værre selskab end dem. Og bed for dem som desværre gennem fejlagtig forkyndelse er blevet så blinde at de har såret dig. Måske apostelen Thomas kunne være passende for dem som deres forbeder?

Din i Herren

*Søster Marianne, Alsike kloster
Oversat ved Johs. M. Nielsen*

PAVENS TALE I ASSISI

PÅ Fællesbønnens Dag i Assisi den 27. okt. 1986, hvor paven havde opfordret alle kristne til sammen med verdensreligionernes repræsentanter i fællesskab at bede for freden, holdt paven selv følgende store afsluttende tale: Mine brødre og søstre! førere og repræsentanter for kristne kirker og fællesskaber! førere og repræsentanter for verdensreligionerne, kære venner! — Ved afslutningen af denne fællesbønnens dag for freden, til hvilken De har modtaget og efterkommet min invitation og er kommet fra alle verdenshjørner, vil jeg gerne have lov at udtrykke mine følelser som broder og ven, men også som én, der tror på Jesus Kristus og på den katolske kirke, som én, der tror på HAM.

Med hensyn til det sidste, den kristne bøn, som den også her er kommet til udtryk, bekender jeg på ny min overbevisning, som jeg deler med alle kristne, at den sande fred er at finde i Jesus Kristus, alles Frelser. »Fred for de fjerne, fred for de nære« (sml. Ef. 2,17).

Hans fødsel hilstes af englenes sang: »Herliggjort er Gud i det høje, og på jorden er fred hos menneskene af Hans nåde«.

Han har prædikeret kærlighed til alle, også til dem, der var ens fjender. Han har saligprist dem, der stifter fred og har ved sin død og opstandelse forsonet Himmel med jord. Med et udtryk, vi finder hos apostelen Paulus: »Han er vores fred« (Ef. 2,14).

Det er i sandhed min trosoverbevisning, der har ladet mig henvende mig til alle jer, i dyb kærlighed og agtelse henvender jeg mig — til alle jer, repræsentanter for kristne kirker og repræsentanter for verdensreligionerne! Vi har alle mange fællesoverbevisninger, hvad der angår freden. Sammen med verdensreligionerne står vi i en fælles agtelse af samvittigheden, agtelse for, hvad samvittigheden byder et menneske. En fælles agtelse overfor dette at søge sandheden.

En fælles stræben efter at elske den enkelte og efter at tjene nationerne i deres søgen efter deres egen vej. Og således at stifte fred blandt enkeltmennesker som imellem nationerne. Ja, vi regner alle samvittigheden og lydigheden overfor samvittighedens stemme for et væsentligt element på vejen henimod en bedre og mere fredfyldt verden. Det kan jo slet ikke være anderledes, hvor dog alle mænd og kvinder i denne verden har en fælles natur, en fælles oprindelse og en fælles skæbne.

Selv om der findes mange og betydningsfulde forskelle imellem os, så er der dog også én fælles grund, én fælles begyndelse, hvorudfra det gælder om at arbejde sammen overfor den dramatiske udfordring, der er vores alles: sand fred eller katastrofal krig.

Ja, der findes en bønnens dimension, der i al forskellighed hos religionerne forsøger at udtrykke forbundetheden med en magt, der er større end alle menneskelige kræfter.

Freden afhænger grundlæggende af denne magt, som vi kalder GUD, og som vi kristne tror har åbenbaret sig i Kristus.

At freden grundlæggende afhænger af denne magt, som vi kalder GUD, giver denne fællesbønnens dag mål og mening.

For første gang i historien er vi: kristne kirker og fællesskaber og verdensreligionerne kommet sammen fra alle verdens kanter for her på dette indviende sted i den Hellige Frans' by og kirke overfor verden at vidne om fredens transcendentale faktorer.

Indhold og form i vores bønsliv er meget forskelligt, som vi alle har set det, og det kommer slet ikke i betragtning at ville bringe os på en fællesnævner, men ikke desto mindre har vi måske på ny opdaget, at m.h.t. fredens problem og dennes afhængighed af religiøs forpligtethed, — måske har vi opdaget, at der dér er noget, der binder os sammen.

Fredens udfordring, sådan som den i øjeblikket anrører enhver menneskelig

samvittighed, er forbundet med problemet om at skaffe en passende livskvalitet for *alle*, og den er forbundet med problemet: skal menneskeheden overleve, problemet: Liv eller død.

Overfor en sådan problemstilling synes to ting at være af største vigtighed. Og begge ting er vi fælles om.

Den første er den moralske samvittigheds imperativ. Den indskærper os at agte og ære menneskeligt liv, at beskytte det og værne om det fra moders liv til dødslejet, for det enkelte menneske som for folkeslagene. Men især for den svage, for den, der lider nød, for den, der er forladt. Og dette er samvittighedens imperativ: at overvinde egoisme, begær og hævnlyst.

Det andet, vi har fælles, er, at vi er

kender vores *uformuenhed* til ved menneskelig kraft og indsats, ved *kun* menneskelig kraft, at skabe, endsige sikre freden i den nuværende verdenssituation. Vi er fælles om at vide, at kilderne og virkeliggørelsen af fred er at søge i den virkelighed, der er ovenover os alle. Det er grunden til, at enhver af os *beder om freden*, vi beder, selv om vi ved, at freden er en gave, der gives os. Og vi beder, selv om vi gør det så forskelligt. Vi beder, og om dette er vi fælles.

Jeg gentager her i al ydmyghed min egen overbevisning:

Freden bærer Jesu Kristi navn.

Johannes Paul II.

Oversættelse v/Margit Deckert

OLDKIRKENS NADVER- OG EUCHARISTIFEJRING, IV

Det trefoldige »Sanctus» og »Benedictus»

SOM ses af forrige indlægs gengivelse af præfationen til eucharistibønnen i Kirkefaderen Hippolyts Kirkeordning fra omkring år 215, så munder denne præfationstekst ikke, som nogen måske havde ventet, ud i det trefoldige »Hellig», men leder umiddelbart over til indstiftelsesbetretningen. Denne omstændighed er tillige med nogle tekstmæssige ejendommeligheder ved overledningen til Helligsangen i en række af de ældste skriftligt overleverede præfationstekster et vidnesbyrd om, at Helligsangen ikke hører til eucharistibønnens ældste bestanddele, men først er kommet til sidenhen.

Ikke desto mindre ansås fraværet af Helligsangen i den af Hippolyt optegnede eucharistibøn længe for at være en undtagelse i forhold til det gængse mønster. Dette skyldtes, at man udfra teksten i 1. Klemensbrev kap. 34 mente at kunne spore eucharistibønnens Sanctus-led tilbage til den apostolske tid. 1. Kle-

mensbrev hører hjemme i gruppen De apostolske Fædre og er skrevet ca. år 96, antagelig af Roms tredie Biskop, Klemens (91-100). Brevet er affattet som en officiel skrivelse fra den romerske menighed og stilet til menigheden i Korint for dér at kalde opsætsige elementer til orden.

Den pågældende passage i 1. Klem. 34 lyder således:

Lad vor ros og frimodighed være i Ham! Lad os underordne os Hans vilje! Lad os tænke på hele den mængde af Hans engle, hvorledes de står rede til at tjene Hans vilje. For Skriften siger: Titusinde titusinder stod hos Ham, og tusinde tusinder tjente Ham (Dn. 7,10), og de råbte: »Hellig, Hellig, Hellig er den Herre Sabaot, hele skabelsen er fuld af Hans herlighed« (Es. 6,3). Derfor må også vi, der i enighed er ført sammen af samvittigheden på det faste mødested, indtrængende råbe til Ham som med én mund, for at vi må blive parthavere i

Endvidere henvistes til en notits i den ganske vist noget unøjagtige romerske Liber Pontificalis fra ca. 530. Om Pave Sixtus I (115-125) hævdes heri, at denne skal have bestemt, »at indenfor fremførelsen [af eucharistibønnen, hvilken] præsten istemmer, skal folket afsynge hymnen: Hellig» (I, 128). At Helligsangen allerede skulle være indoptaget i eucharistibønnen på dette tidlige tidspunkt harmonerer dog ikke med, hvad en analyse af de ældste skriftligt overleverede præfationstekster viser: de er affattet og har været i brug i et tidsrum, hvor skikken at lade præfationen munde ud i Helligsangen endnu ikke var til stede.

Som et anskueligt eksempel herpå skal i denne forbindelse peges på en gammel-romersk præfation fra slutningen af 300-tallet; eller nærmere bestemt dens slutning henholdsvis overledning til det trefoldige Sanctus. Den pågældende præfation er overleveret i tre af hinanden uafhængige liturgiske håndskrifter, der atter hver især er det seneste produkt i en serie af afskrifter. Forståeligt nok er de tre gengivelser af præfationens ordlyd derfor ikke ganske sammenfaldende. Imidlertid er det karakteristisk, at mens forskellene mellem de tre gengivelser af tekstens to første trediedele er forholdsvis begrænsede, så divergerer håndskrifterne i den sidste trediedel af teksten betydeligt fra hinanden. De tre versioner af denne del af præfationsteksten lyder som følger:

a) *Dig [Gud] tiltror vi, Dig velsigner vi, Dig tilbeder vi, Dig lovpriser vi ved Kristus vor Herre, ved hvem verdens frelse (er fuldbragt), ved hvem menneskenes liv (er indtrådt), ved hvem de døde opstandelse (vil finde sted), ved hvem syndernes forladelse (er sket), ved hvem, Herre, vi ydmygt knælende bønfalder Dig. Ham lovpriser englene og ærkeenglene, keruberne og seraferne, og ej ophører de med at rabe: Hellig, Hellig, Hellig*

b) *Dig [Gud] tiltror vi, Dig velsigner vi, Dig tilbeder vi, vi lovpriser Dit navn evindeligt i evighedernes evighed. Ved hvem verdens frelse (er fuldbragt), ved hvem menneskenes liv (er indtrådt), ved hvem de døde opstandelse (vil finde sted), ved hvem englene lovpriser Din majestæt, herredømmerne tilbeder o.s.v.*

c) *Dig [Gud] bekender vi, Dig velsigner vi, Dig tilbeder og lovpriser vi ved Kristus.*

Af denne opstilling af de tre gengivelser, hvori præfationens slutning findes overleveret, ses, at overledningerne til Helligsangen i versionerne a) og b) er ganske forskellige, mens der i version c) slet ingen er. Hertil kommer, at ene og alene version a) indeholder det forbønsagtige udsagn: »Ved hvem, Herre, vi ydmygt knælende bønfalder Dig», hvorved præfationstekstens lovprisende karakter for et øjeblik afbrydes. Dette udsagn leder tankerne hen på en formel i offerbønnen »Te igitur»; d.v.s. den bøn, hvormed den romerske eucharistibøns altid enslydende hoveddel — kaldet messens »Canon» — med indstiftelsesordene indledes efter, at Helligsangen (og Benedictus) har lydt. Formelen, hvorpå der her tænkes, optræder indenfor »Te igitur»-bønnen på følgende vis, idet denne bønstekst anføres fra start:

Dig, mildeste Fader; ved Jesus Kristus, Din Søn, vor Herre, ansøger og anråber vi Dig da ydmygt knælende om (supplices rogamus ac petimus), at Du vil antage disse gaver, disse frembærelser, disse hellige, ubesmittede ofre ... o.s.v.

Den fremhævede vending er tydeligvis nært beslægtet med den forbønsagtige vending i bemeldte præfations slutning ifølge version a). En nærliggende antagelse er derfor, at denne præfation oprindeligt med nævnte vending ledte umiddelbart over til offerudsagnene i »Te igitur»-bønnen, d.v.s. uden først at munde ud i Helligsangen. Heraf følger nødvendigvis, at præfationen er affattet og har været brugt i en periode, hvor Helligsangen endnu ikke var et fast led i eucharistibønnen. Dette bekræftes af, at der i version c) helt mangler en sådan overledning til Helligsangen; da overledningerne i version a) og b) desuden er ganske forskellige og i øvrigt passer meget dårligt som videreførelser af den forbønsagtige vending, så må der helt klart være tale om senere tilføjelser. Overgangen fra den omtalte gammel-romerske præfation til messens »Canon» uden Helligsang har derfor oprindeligt nok lydt som følger, således som ordlyden er forsøgt rekonstrueret:

Dig [Gud] tiltror vi, Dig velsigner vi, Dig tilbeder vi, Dig lovpriser vi ved Kristus vor Herre, ved hvem verdens frelse (er fuldbragt), ved hvem menneskenes liv (er indtrådt), ved hvem de døde opstandelse (vil finde sted). Ved ham, Herre, bønfalder vi Dig ydmygt knælende om, at Du vil antage disse gaver, disse frembærelser, disse hellige, ubesmittede ofre ... o.s.v.

Som støtte for rigtigheden af denne rekonstruktion af overgangen fra præfationen til messens »Canon» skal nævnes, at den (næsten) ordret findes bevidnet i et helt andet liturgisk håndskrift, her dog løsrevet fra sin oprindelige sammenhæng.

Nået så vidt, er det værd at mærke sig, at Helligsangen i sin liturgiske form har en lidt anden ordlyd end i sit bibelske forlæg, nemlig Es. 6,3. Hos Profeten Esajas lyder den:

Hellig, Hellig, Hellig er herskarenes HERRE (= Herren Sabaot), al jorden er fuld af Hans herlighed,

mens den i liturgien delvist har fået tiltalekarakter og optræder i formen:

Hellig, Hellig, Hellig er Herren, Gud Sa-

Nu viser det sig, at det ældste vidnesbyrd om Helligsangens liturgiske ordlyd findes i passagen 1. Klem. kap. 34 i dette skrifts gammel-latinske oversættelse, der går tilbage til midten af 2. årh. Betyder dette så, at resultatet af den hidtidige redegørelse herved drages i tvivl? I denne sammenhæng er det frugtbart at kaste et blik på brugen af det trefoldige Sanctus i det jødiske gudstjenestliv. Helligsangen benævnes her »Keduscha» og kan som bestanddel af morgenbønnen spores tilbage til 1. årh. Dog fremførtes den i denne anvendelse af forstanderen eller den enkelte alene, og ikke af den samlede menighed. I 2. årh. indføjedes Keduscha'en i den tredie bøn af den såkaldte »Atten-bøn», kaldet »Schemone Esre», og fremførtes nu — som noget nyt i forhold til tidligere — som vekselbøn mellem forstanderen og menigheden.

En nærliggende overvejelse er nu, om det trefoldige Sanctus, hvortil der henvises 1. Klem. kap. 34 og i andre kristne skrifter fra de tre første århundreder, skulle være indgået i en tilsvarende bønsspraksis i de kristne menigheder.

Rent faktisk er der da også visse ting, som antyder en forbindelse mellem Sanctus-akklamationen i bl.a. 1. Klem. kap. 34 og den jødiske Keduscha, og som samtidig gør, at en forståelse af førstnævnte som Helligsangen indenfor eucharistibønnen bliver mindre sandsynlig. I de første århundreder er den jødiske Keduscha karakteristisk ved ikke at være en fællesakklamation, men i stedet en universel vekselsang. Grupper af engle og andre himmelske væsener bryder skiftevis ud i bibelske lovprisningsråb — seraferne således i Helligsangen Es. 6,3 —, og i dette kor blander sig til sidst også folket Israel. Det afgørende moment ligger herefter i vekselvirkningen og samhörigheden mellem det himmelske og det jordiske.

Lignende træk kan iagttages i de tidligste kristne henvisninger til det trefol-

Motivfelt i mosaikudsmykningen fra 9. årh. af komesiskirken (Kirken indviet til Guds Moders hensovelse) i Nikæa (i dag: Iznik).

Det gengivne felt viser to engle, der er klædt i lange rødviolette (purpurfarvede) tunikaer. Over skuldrene og omkring

livet bærer de et bredt, prægtigt broderet guldbrokadeskærf, kaldet »loros«, som i ceremoniellet ved det byzantinske kejserhof var værdighedstegn for de byzantinske konsuler og kejsere. I den ene hånd holder de et rigssæble, med den anden støtter de et banner, på hvis dug det

trefoldige Sanctus er gengivet i sin græske form, da kaldet »Trishagion»: ΑΓΙΟC, ΑΓΙΟC, ΑΓΙΟC.

Denne engleafbildning pryder syd-vangen af bema-buen foran apsishvælvet og modsvares af en tilsvarende på nord-vangen. Der vises således i alt fire engle. I bema-buens top er afbildet den såkaldte »Etoimasia«, d.v.s. en tronestol med en ædelstensbesat evangeliebog, på samme tid et symbol på Kristi nærvær og den kommende verdensdom – det sidste fordi tronen står beredt til Kristi genkomst. Hver af de fire engle er ved

dige Sanctus. Udover 1. Klem 34,5-7 (se ovenfor) gælder dette også lovsangen for Gud Johs. Åb. 4,7-11. I sidstnævnte tilfælde er det de fire livsvæsener omkring Guds trone, der uden ophør siger: »Hellig, Hellig, Hellig er Herren, Gud den Almægtige, Han, som var, som er, og som kommer!« Dette foranlediger de 24 ældste til at tilbede Gud på tronen, idet de siger: »Værdig er Du, vor Herre og Gud, til at få æren og prisen og magten; thi Du har skabt alle ting, og de blev til og blev skabt, fordi det var Din vilje!« På linie hermed ligger også Kirkefaderen Tertullians (død ca. 220) udlægning af den første bøn i Fadervor i hans skrift »Om bønner« (De oratione 3). I alle disse tre tilfælde angives, at det trefoldige Sanctus afsynges af engle eller himmelske væsener, hvorpå den jordiske kirke opløfter sin røst som reaktion herpå.

Dette mønster genfindes også i første halvdel af Te deum-hymnen, der senest skriver sig fra 300-tallet. Af hensyn til forståelsen af det følgende skal her også anføres den for nærværende problemstilling relevante passage herfra:

Dig Gud priser alle engle, himlene og universets kræfter; Dig forkynnder keruber og serafer med uophørlig røst: Hellig, Hellig, Hellig er Herren, Gud Sabaot, himlene og jorden er fulde af Din majestæts herlighed. Dig priser apostlenes herlige kor, profeternes ærværdige ska-

græske indskrifter kendetegnet nærmere. Ifølge disse er de repræsentanter for hhv. »magtudøvere« (ΑΡΧΑΙ), »kræfterne« (ΔΥΝΑΜΕΙC), »øvrighederne« og »myndighederne« – fire af de i alt ni engleskærer, hvormed der opereres i den græsk-ortodokse teologi. Ved det pragtfulde skrud er englens kendetegnet som den himmelske hofstat, der varetager lovsangen for Guds trone.

Mosaikudsmykningen gik beklageligvis tabt i 1922, da kirken i forbindelse med kampe mellem græske og tyrkiske tropper lagdes i ruiner.

re, martyrernes hvidklædte hær; Dig bekender den hellige kirke over hele jordens kredse.

Helligsangen optræder her i sin liturgiske form, men vel at mærke blot som ordlyden af det udråb, hvormed englens og de kosmiske magter lovpriser Gud. Dette gør, at den indenfor hymneteksten alene har refererende, citat-agtig betydning og derfor tilsyneladende ikke er beregnet på at skulle medafsynges af den tilstedeværende menighed. Parallelt med optællingen af de himmelske væsener meddeles så, at de forskellige kirkelige rangklasser samt hele den verdensomspændende kirke ligeledes lovpriser og bekender Gud. Også her i Te deum-hymnen er der altså tale om to kor, et himmelsk og et jordisk kirkeligt, og Helligsangen fremføres alene af de himmelske væsener. Dette svarer til, hvad der lod sig udlede af de just omtalte henvisninger til en kristen keduscha i 1. Klem. kap. 34; Johs. Åb. kap. 4 og Tertullian De orat. 3. Her overfor er det i eucharistibønnen i stedet liturg og menighed, der efter de himmelske væseners forblende og i fællesskab med disse istemmer Helligsangen.

På dette sted skal der nu henvises til to påskepræfationer fra det spansk-galliske område, som måske giver et vink om, hvorledes Helligsangen vandt indpas i eucharistibønnen. Disse præfationer

stammer fra 3. og 4. årh. og har øjensynligt indeholdt Helligsangen lige fra affattelsen. Ydermere lader den ældste af disse to præfationstekster — just som Te deum-hymnen — ikke ret erkende, hvorvidt Helligsangen har skullet medafsynes af menigheden. Dette gør det nærliggende i tekster som disse at se et overgangsled mellem hint trefoldige Sanctus, hvortil der refereres i de angivne kristne skrifter fra de tre første århundreder, og Helligsangen som fast led i eucharistibønnen. Teksten i den pågældende spansk-galliske påskepræfation lyder:

Hans [Kristi] kors frelser menneskeslægten, hans blod fornyr den, hans kød levendegør den; efter at være indsat i herlighed er hans styrkes højeste fortrin nemlig at hellige smerterne. Med rette ophører englene og ærkeenglene derfor ikke med dag for dag med en røst at tilråbe ham, idet de siger: Hellig, Hellig, Hellig er Herren, Gud Sabaot.

Er det udfra alle disse brikker nu muligt at danne sig et skøn over de nærmere omstændigheder vedrørende Helligsangens indoptagelse i eucharistibønnen? En sandsynlig forklaring vil måske kunne findes, når det tages i betragtning, at Te deum-hymnen efter alt at domme oprindelig hørte hjemme i påskevigilien, d.v.s. gudstjenesten i påskesnatten. Efter det citerede afsnit herfra hedder det bl. a.: »Du er herlighedens konge, Kristus ... Du har besejret dødens brod og åbnet de troende Himlenes Rige». Dette er således at forstå som lovprisning af Kristus som den triumferende påskefyrste.

Også den omtalte spansk-galliske påskepræfation henvender sig i visse passager direkte til Kristus. Efter det ovenfor citerede afsnit med Helligsangen fortsætter den f.eks. således:

Denne røst (altså Helligsangen) ledsager dig, Herre, som et mystisk lys, der — eftersom den i det høje fremfører beständig lovsang for Herren — også på jorden har indført fejringen af det store Navn.

Hvis menneskene tav med disse hyldest-udbrud, ville klipperne råbe.

De døde så dig, Gud; de så dig og bævede for din tordenagtige røst og sagde: »Døden er opslugt i din sejr; hvor er, død, din brod (1. Kor. 15,54 f).

En nærliggende antagelse er nu, at Helligsangen — eller Keduscha'en — i den morgenbøn, som formentlig efter jødisk sædvane har levet videre i de kristne menigheder, i første omgang vandt indpas i liturgien i påskevigilien, således som den f.eks. findes indarbejdet i Te deum-hymnen. Herfra kan Helligsangen så atter være gledet ind i påskesnattens nadverliturgi, som den citerede spansk-galliske påskepræfation synes at vise. I starten har denne nye skik nok været begrænset til det spanske (og nordafrikanske?) område, og Helligsangen reciteredes formentlig af liturgen alene uden menighedens deltagelse. Dette må så have givet stødet til også at optage Helligsangen i eucharistibønnen på kirkeårets øvrige søn- og festdage. Motivet hertil skal sikkert primært søges i ønsket om at udvide liturgien og gøre den festligere. I løbet af 400- og 500-tallet bevægede denne nye skik sig så ud over grænserne af det spansk-galliske område og fik fodfæste i alle regioner af den vesterlandske, latinsprogede kristenhed.

Det er også blevet antaget, at Helligsangens optagelse i eucharistibønnen skulle stå i forbindelse med den arianske strid og hænge sammen med den trinitariske tolkning af serafernes trefoldige Hellig-råb i Profeten Esajas' vision Es. 6,1 ff — en tolkning af denne Esajas-tekst, der først fremsattes af den alexandriske Kirkefader Origenes (død år 254) (PG 8,244) og siden findes hos flere østlige og vestlige kirkefædre. Ved at afsynge serafernes trefoldige »Hellig» under eucharistifejringen skal de rettroende menigheder have bekendt deres tro på Treenigheden overfor den arianske vranglære (herom se evt. H. Haystrups to første indlæg om Oldkirkens økumeniske kirkemøder i Re-formatio 3-4/

1986).

Dette virker dog ikke overbevisende, al den stund det i en latinsk traktat om Helligåndens guddommelighed fra første halvdel af 400-tallet udtrykkeligt fastslås, at omend det trefoldige Sanctus hos Esajas er et vidnesbyrd om Treenighedens mysterium, så har det dog, når det i »nogle» kirker indgår i eucharistibønnen, ligesom også denne adresse til Gud Fader alene. En trinitarisk forståelse af det trefoldige Sanctus indenfor eucharistibønnen findes først i et nordafrikansk forsvarsskrift fra år 484, formuleret under den arianske vandalerkonge Hunerichs forfølgelser. I en trosbekendelse heri hedder det:

Således har vi ifølge trosbekendelsen ved den frelsebringende dåb en ufordærvet tro på Treenigheden ...

Vi tilbæder og hylder den fuldkomne Treenighed, svarende til at vi under mysteriehandlingerne (= eucharistifejringerne) med vor mund siger, så sandt vi holder os til samvittigheden: Hellig, Hellig, Hellig er Herren, Gud Sabaot. Når vi siger »Hellig» tre gange, bekender vi én almagt, da der er én tilbedelsesværdig, én glorrig Treenighed.

Som noget nyt i forhold til tidligere opfattes det trefoldige Sanctus — og vel også eucharistibønnen — her som værende rettet mod Treenigheden. Således forstået bliver Helligsangen i Nordafrika (og Spanien?) tillige en bekendelse til den fuldkomne Treenighed. Var et sådant syn på Helligsangen imidlertid først opkommet ét sted, kan det meget vel have befordret dens optagelse i eucharistibønnen over hele den vesterlandske kristenhed.

Hvad angår tidspunktet for indførelsen af Helligsangen i eucharistibønnen i Rom, så er Pave Sixtus III's embedstid

432-440 tænkelig; i så fald kan i notitsen i Liber Pontificalis (se ovenfor) Sixtus I (115-125) være forvekslet med Sixtus III.

Til slut nogle få bemærkninger om det efterfølgende »Benedictus»-led.

I den overleverede romerske eucharistibøn fortsættes Helligsangen med hyldestråbene:

Hosanna i det høje! Velsignet (benedictus) være han, som kommer i Herrens navn. Hosanna i det høje.

Som bestanddel af eucharistibønnen er disse råb første gang bevidnet af Caesarius af Arles (død 542) (PL 39,2277). Benedictus-leddet synes dermed først at have vundet udbredelse i Gallien. Det bibelske forlæg er Mt. 21,9, nemlig råbene, hvormed Jesus hilses af folkeskarerne under indtoget i Jerusalem. Til det trefoldige Sanctus, der er et lovprisningsråb efter gammeltestamentligt forbillede, er altså føjet det nytestamentlige Hosanna-Benedictus-råb, hvorved den nadverfejrende menighed slutter sig til skarerne omkring Jesus.

Bendicht R. Mader

Litteratur vedr. det behandlede emne:

J. A. Jungmann, *Missarum Sollemnia II*, 4 1958, 161-173.

K. Gamber, *Missa Romensis. Beiträge zur frühen römischen Liturgie und zu den Anfängen des Missale Romanum (Studia patristica et liturgica 3)*, 1970, 31-41; 63-66.

G. Kretschmar, *Neue Arbeiten zur Geschichte des Ostergottesdienstes II. Die Einführung des Sanctus in die lateinische Messliturgie, i: Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie 7* (1962, 79-86. (Heri er henvisninger til al litteratur af betydning for emnet).

TIL SYNODEMØDE I LUND

DET er svært at nå det altsammen: Kyrkodagar i Uppsala, Kirkestevne på Gran, Jahreshauptversammlung i Tyskland på Schloss Schwanberg og nu Synodmöte i Lund. Heldigvis ligger det ikke samtidigt, og heldigvis behøver man ikke at være med alle steder hvert år. Men det er nu alligevel godt at holde kontakterne med søsterbevægelserne i nabolandene vedlige. Vi har så meget tilfælles. Overalt møder vi den samme kirkelige, teologiske og kirkepolitiske situation: frafald, kapitulationsteologi og kirkelig magtpolitik. Men det forunderlige er, at jo mere »odelæggelsens vederstyggelighed» breder sig, desto mere styrkes de troende i deres højhellige tro og rykker sammen til hellig ledning. Overalt skyder bekendelsesbevægelser frem, Kirkelig Samling, Kirkelig Fornyelse, broderskaber, og nu i Sverige den frie synode.

Svenska Kyrkans Fria Synod må imidlertid ikke forveksles med de sædvanlige kirkelige organisationer. Som navnet siger, er der ikke tale om en forening, men om en organisation med kirkestruktur. Den er hierarkisk-synodal, idet den består af en række dekanater med en dekan (en gejstlig) og et dekanatsråd i spidsen. På landsplan er biskop Bertil Gärtner som præsides den øverste gejstlige tilsynsførende. Dekanerne udgør dekanrådet, som ved sin side har synoderådet, hvis formand i øvrigt er Maud Lundin Ohlson. Øverste myndighed er synodemødet, og det var altså det, jeg var med til i Lund som indbudt observatør.

Det er imidlertid også vigtigt at gøre opmærksom på, at synoden heller ikke er nogen frikirke dannelse eller noget forsøg derpå. Tværtimod ønsker man netop at blive stående i den fædrene kirke og være den tro. Dekanerne er ikke biskopper og har ingen jurisdiktion. De er blot åndelige vejledere inden for deres område. Og dog alligevel føler syno-

den sig ansvarlig for den svenske kirke og udgør i praksis en alternativ åndelig ledelse af den. Men dens »magt» går kun så langt, som den vinder tilslutning, og som dens argumenter rækker.

Synodemødet i Lund den 18.-20. september, hvor jeg deværre kun kunne deltage fra fredag eftermiddag til lørdag middag, var et dygtigt tilrettelagt, effektivt, og seriøst arbejdende møde med en dagsorden på 6 A4-sider. Man følte sig virkelig ansvarlig for Svenska Kyrkan og tog alle dens spørgsmål op. Der var rapporter fra »kyrkomötets sammanträde i august 1987», fra »Svenska Kyrkans centralstyrelse», om »filioque-frågan», nordiske kontakter, Svenska Kyrkans katedralitet, diakoniarbetet, kvindepræstespørgsmålet, gudstjenesteordningen o.s.v. o.s.v. Der blev nedsat 6 udvalg, som skulle tage sig af bl.a. tro og kirkeordning, kristent liv og diakoni, fornyelse og uddannelse, kristen enhed og internationale kontakter.

Af speciel interesse for os er planerne om en nordisk konference, som synoden vil indkalde til i Danmark.

Og så boede jeg på S:t Laurentiistiftelsen. Det er et studenterkollegium, oprettet og drevet af Kyrklig Förmelse. Det er meget stort og består af flere store bygninger og en kirke, hvor der holdes regelmæssige tidebønner og messer.

Det er ikke pænt at være misundelig, og jeg skal nok prøve at beherske mig. Men tillad mig da at udtrykke tre ønsker, opstået under mit hastige besøg i Lund: Gid vi på højrefløj i Danmark havde en række dygtige unge præster og lægfolk med sans for kirkens sakramentale gudstjenesteliv, og gid vi havde et kollegium som S:t Laurentiistiftelsen. (Mon ikke der er en vis forbindelse mellem disse to ønsker?). For det tredje ønsker jeg som et resultat af de to første ønskers opfyldelse, at der også var noget, der hed »Den danske kirkes frie synode». Det ville være en opmuntring for

det troende lægfolk!

Olav Fog

TIL KALENDEREN

Lørdag den 28. november kl. 14.00 i Fællesskabet Kirkelig Fornyelse i Norge
Bethlehemskirken, København, pro har årsmøde på Gran fra den 8. til den
gram: Messe, kaffe og foredrag ved pa- 10. januar 1988.
stor Ole Skjerbæk Madsen. Vesper.

NY SALME

Mel.: Op dog, Sion, ser du ej. (DK 352).

Herre, lad sit folk i tro
vinde sejer og få ro.
Tag os ud af kamp og nød,
du, som gik til liv fra død.

Udfri, helbred, saml du dem,
som har kirken til sit hjem;
løs dem af hver tvang, hvert bånd
med din gode stærke hånd.

Vogt og værn din arvelod
imod syndens gift og brod.
Byg dit folk, din ejendom,
til dit hus og helligdom.

Opflam hver en gnist og glød
i vor fattigdom og nød.
Væk vort håb, forny vor tro,
kærlighed lad hos os gro.

Gør dit folk til jordens salt,
alle ét og tro i alt,
verdens lys på stage sat,
nådens lys i verdens nat.

*Chr. Braw, sept. 1987
Jørgen Glenthøj, sept. 1987*

KNUD CHRISTENSEN

KIRKEGADE 9
3600 FREDERIKSSUND

RESERVEKET POSTVÆSENEI

RE-FORMATIO

udgives af

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Ansvarshavende redaktør:

Sognepræst *Knud Christensen*,
Kirkegade 9, 3600 Frederikssund.
Telefon 02 31 03 39.

Redaktionsudvalg:

Sognepræst *Ole Skjerbæk Madsen*,
Kleinsgade 2, 1976 København V.
Pastor *Anders Studsgård*,
Havervad 7, 6780 Skærbæk.
Pastor *Poul Ulsdal*,
Kirkegade 88, 6700 Esbjerg.
Pastor *Peter Østerby-Jørgensen*,
Præstegårdsvej 14, Tygstrup, 7770 Vestervig.

Ekspedition:

Bladet koster 60 kr. årligt i abonnement, — for
studerende 40 kr. årligt. Beløbet indbetales til
Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE v/orga-
nist *Axel Madsen*,
Carit Etlarsvej 5, 1.th, 1814 Frederiksberg C.
Telefon 01 22 67 67 — Postgiro 2 08 81 42.**Fællesskabet****KIRKELIG FORNYELSE**

Formand:

Sognepræst *Olav Fog*,
Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Brande.
Telefon 05 34 50 61.

Bestyrelse iøvrigt:

Sognepræst *Poul Exner*, kasserer,
Gymnasievej 4, 2620 Albertslund.
Sygeplejerske *Anna C. B. Hansen*,
Solvangsvej 26, 8400 Ebeltoft.
Omsorgsassistent *Ruth Pilgaard*,
Åvænget 9, 4293 Dianalund.
Pastor *Peter Østerby-Jørgensen*, næstformand,
Præstegårdsvej 14, Tygstrup, 7770 Vestervig.Medlemmer betaler 160 kr. årligt til fællesska-
bet. Dette beløb omfatter også abonnement på
Re-formatio. Ægtepar 190 kr. Studerende og
pensionister betaler 80 kr. for enkelt medlems-
skab. Pensionistægtepar 95 kr.**INDHOLDSFORTEGNELSE****NR. 4 - OKTOBER 1987 - 30. ÅRGANG**

<i>Poul Ulsdal</i> : Underets Gud	81
<i>Peter O. K. Olofson</i> : Folkekirken og nyreligiositet	84
<i>Johs. W. Jacobsen</i> : En replik	86
<i>Helge Haystrup</i> : Oldkirkens økumeniske koncilier, VII	87
<i>Søster Ragna</i> : Derfor er jeg høj Kirkelig!	89
<i>Jan Stolt</i> : Katedralitis	90
<i>Søster Marianne v/Johs. M. Nielsen</i> : Brev til Anna om Anna og andre	91
(Indsat) Re-formatio's Forlag, bogudgivelser, oktober 1987	93
<i>Johannes Paul II v/Margit Deckert</i> : Pavens tale i Assisi	98
<i>Bendicht R. Mader</i> : Oldkirkens nadver- og eucharistifejring, IV	99
<i>Olav Fog</i> : Til synodemøde i Lund	106
<i>Chr. Braw/Jørgen Glenthøj</i> : Ny salme	107